

Literatura

- Durkheim, E.: *Erziehung und Soziologie*. Düsseldorf, 1972.
- Jakowická, M. a kol.: *Współdziałanie szkoły ze środowiskiem*. Zielona Góra, 1979.
- Henecka, H., Wohler, K.: *Schulsoziologie*. Stuttgart, Berlin, 1978.
- Kraus, B.: *Výchovný proces a školní prostředí*. Sborník PF v Hradci Králové č. XLVIII, Praha, SPN 1987.
- Lašek, J.: *Klima tříd základní a střední školy a možnosti jejich měření*. In: *Sborník Pedagogická interakce a komunikace*, Hradec Králové 1991.
- Materne, J.: *Opiekuncze funkcje szkoły*. Warszawa, 1988.
- Průcha, J., Walterová, E.: *Rok 2000. Budeme celý život žáky?*, Praha, 1983.

Význam předškolní výchovy

Renata Prokopová

Pracuji jako ředitelka šestitřídní mateřské školy v Olomouci. Mám za sebou téměř 30 let praxe, z toho 25 let ve funkci ředitelky školy. Prošla jsem prakticky všemi typy předškolních zařízení od dětských domovů přes venkovské až po městské mateřské školy. Budu tedy hovořit na základě svých praktických zkušeností.

Současná situace ve školství nepřeje předškolní výchově. Projevují se tendence vyřadit ji z výchovně vzdělávací soustavy. Již dnes jsme zařazeni mezi tzv. mimoškolní aktivity, a půjde-li vývoj vytčeným směrem, octneme se jako čistě sociální zařízení mezi útulky. Kvalifikované síly se středoškolským a vysokoškolským vzděláním pak převezmou funkci pěstounek, tedy zpět do 19. století.

U mateřské školy se stále více zdůrazňuje aspekt sociální a zcela do pozadí je zatlačována funkce pedagogická. Přitom koncepce české předškolní výchovy patří mezi nejpropracovanější na světě, snese srovnání s vyspělými státy. Ne my od nich, ale oni od nás se mohou mnohému naučit. Máme za sebou dlouholeté zkušenosti a pozoruhodné pracovní výsledky, jejichž vyvrcholením je příprava dětí na rychlejší a efektivnější postup ve výuce na prvním stupni ZŠ. Elementaristky nám mohou potvrdit, že je velký rozdíl mezi dětmi s čistě rodinnou výchovou a dětmi, které prošly výukou v MŠ.

Náš současný problém spočívá v tom, a to neplatí jen pro školství, že jdeme vždy z extrému do extrému. Nesnažíme se zachovat z dosavadních zkušeností v PV všechno pozitivní a pedagogickou práci ověřenou, ale pídíme se po nových přístupech, bez toho, že bychom vždy kriticky zhodnotili jejich potřebnost a vhodnost pro naše podmínky, pro náš český vzdělávací systém.

Tak jako komunistická PV podceňovala vliv rodiny a přeceňovala vliv školy, dnes jde o opačný extrém. Vůbec zde nechci zpochybňovat dominantní postavení rodiny jako základu pro zdravý vývoj dítěte, ale je třeba si uvědomit, že už dávno nepracujeme s modelovými situacemi, že různé podnětné rodinné prostředí nezaručuje dostatečnou péči u všech dětí PV.

I když dáme matkám možnost pečovat o dítě doma do 6 let, není to zárukou, že dítě dostane vše, co v tomto období potřebuje. Vždyť i ta nejodpovědnější matka je dostatečně vytížena péčí o domácnost, případně další děti, má své vlastní potřeby, takže i kdyby sebevíce chtěla, nemůže se zcela věnovat dítěti v tomto období, kdy vyžaduje maximální pozornost a potřebuje nové podněty. Proces formování dítěte neprobíhá jen v rodině, ale ovlivňuje jej i vnější prostředí.

V porovnání s rodiči máme my, pedagogové, potřebné odborné vzdělání, větší zkušenosti a bohatší možnosti. Ne nahodilé působení na dítě prostřednictvím dětského kolektivu dítě aktivizuje a navíc kultivuje jeho citové projevy, posiluje morálně volní vlastnosti.

Při správném pedagogickém působení zkušený pedagog dokáže využít skryté duševní rezervy dítěte. Zná možnosti dítěte, umí je motivovat i podněcovat jeho zájem. Vede je k samostatnosti, systematicky rozvíjí jeho vnímání, pozornost, paměť i obrazotvornost. Při řešení problémových situací rozvíjí jeho intelektuální schopnosti. Umožňuje tak dítěti objevovat svět, souvislosti a vztahy mezi předměty a jevy, a to při využití všech pedagogických didaktických zásad: od jednoduchého ke složitějšímu, od známého k neznámému, zásadu přiměřenosti atd.

Fulghum ve své knížce konstatoval, že „všechno, co v životě opravdu potřeboval znát, nezískal postgraduálním studiem, ale na pískovišti mateřské školy“.

Také Tolstoj řekl: „Od nemluvněte k mluvícímu tvorů je větší skok, než od žáka k Newtonovi“.

Motto naší konference zní: „V celosvětové soutěži obstojí jen ty státy, které zvládnou rozvoj lidských tvůrčích zdrojů“.

Můžeme si tedy dovolit zcela vědomě nevyužít k výchově a vzdělání předškolního věku dítěte? Opomenout období, které se vyznačuje velkou tvárností a dynamikou nervové soustavy? Toto období, kdy je vývojové tempo nerychlejší? Zajisté souhlasíte se mnou, že nikoliv. Tvrdím proto, že nevyužít všech možností pedagogického působení na děti PV by bylo vážnou chybou, která by se nám v budoucnu nevyplatila.

V současné době se objevují názory, že dítě si má do 6 let hrát a od 1. 9. se má začít systematicky 4 hodiny denně vzdělávat. Vidíte ten přímo

traumatizující nápor na dítě? Přitom řešení se přímo nabízí. Mateřská škola může postupně a systematicky připravit dítě na náročnou školní práci.

V koncepci výchovně vzdělávací práce na mateřské škole je zařazena 1 vyučovací jednotka denně, jejíž délka se postupně s věkem a náročností prodlužuje z 20 na 40 min. Zavedeme-li povinnou docházku dětí do mateřské školy od 5 let, může MŠ převzít tu část úkolů ZŠ, kterou jsou děti PV schopny zvládnout (máme v tomto směru dostatečné zkušenosti). Tím se vytvoří v 1. třídě ZŠ prostor pro volnější postup a zmírní se náročnost na soustředění dětí. Umožní se zařazení TV a EV do denního rozvrhu vyučovacích hodin. Větší prostor může být věnován opakování a prohlubování znalostí dětí.

Učitelky mateřské školy jsou schopny prostřednictvím hrových metod a forem práce připravit děti na rychlejší a efektivnější postup v učení na 1. stupni ZŠ.

V oblasti psaní si děti procvičí jemnou motoriku prostřednictvím grafických cviků prováděných nejprve na velkých formátech papíru, později i do sešitu. V první třídě by následovalo přímo psaní písmen.

V oblasti rozvíjení poznání se děti seznámí s okolním světem, naučí se chápat souvislosti a vztahy mezi předměty a jevy.

V MŠ si osvojí základy hovorové podoby spisovného jazyka tak, aby bylo schopné ještě před vstupem do ZŠ vyjádřit se srozumitelně, souvisle a v podstatě správně. Velký význam má MŠ v odstraňování vad ve výslovnosti. Elementaristky mi potvrdí, jak velkým handicapem školáka je špatná výslovnost.

Rozvoji dětského čtení můžeme napomoci tím, že děti naučíme znát jednotlivá písmena, která později spojí ve smysluplná slova. (Mimočodem část dětí z MŠ umí číst již před vstupem do ZŠ.)

V oblasti matematických představ děti plně zvládnou sklad a rozklad čísel do 10 i číselnou řadu do 100. Využíváme hrových metod práce a opíráme se o manipulaci s předměty.

V oblasti TV provádíme na školách mimo pravidelná ranní cvičení a pohybové aktivity otužování, saunování a předplavecký výcvik.

Estetická výchova rozvíjí zájem a schopnosti dětí v oblasti hudební, výtvarné, dramatické, taneční aj. Výtvarná a pracovní výchova je nesrovnatelně bohatší než v rodině a to zejména tam, kde jsou kladeny větší nároky na přípravu a různorodost materiálu. V mnoha případech děti z domova neznají malování, modelování, výtvarné techniky.

Je toho ještě mnoho, čím může prospět MŠ rozvoji dětské osobnosti. Od samostatnosti dítěte přes hygienické návyky až po kultivaci citových projevů, posilování morálně volných vlastností ap.

Předškolní výchova má prokazatelně své právoplatné místo ve výchovně

vzdělávací soustavě a je její nezbytnou součástí. Je tedy na nás, abychom tuto skutečnost všude vehementně hájili a rázně prosazovali tak, aby se předškolní výchova stala trvalou a uznávanou součástí našeho vzdělávacího systému.

K problematice našich málotřídních škol

Miroslav Kořínek

V rámci střeoevropského hnutí za obnovu vesnice se i u nás vyzdvihuje úloha školy jako významného článku této obnovy. Toto hnutí bylo u nás inspirováno na základě zkušeností zejména z Rakouska a Bavorska, kde se snaží „Evropská pracovní společnost pro rozvoj venkova a obnovu vesnice“ napravit důsledky radikální urbanizace a koncentrace obyvatel do měst programem komplexní obnovy vesnických sídel.

V souvislosti s vyzdvihováním úlohy školy při obnově vesnice jsou často idealizovány naše tradice vesnických škol. Touto idealizací nemyslíme úlohu těchto škol v minulém století, kdy se zasloužily o povznesení českého národa v rámci Rakousko-Uherska. Máme na mysli, že tyto školy poskytovaly v podstatě až do roku 1945 (zejména ve své podobě s osmi ročníky) vzdělání značně redukovaných osnov většině venkovských dětí (zvláště dívkám, které zde často zůstávaly i v 6.–8. ročníku.)

Jejich realistické zhodnocení je proto jedním z východisek optimálního řešení problematiky základních škol na vesnicích. Po období výrazného snížení počtu málotřídních škol v letech 1973 až 1988 se jejich počet postupně zvyšuje. Koncem roku 1989 bylo na území České republiky 1440 málotřídních škol (v podstatě jednotřídních a dvojtřídních se čtyřmi ročníky), ve šk. roce 1993–94 jejich počet vzrostl na 1600 (z toho 16 s vyučováním v polském jazyce, 6 církevních a 7 soukromých).

Oprávněné úsilí o obnovu a udržení malých škol na vesnicích naráží v současné době na tyto překážky:

- obce nemají dostatečné ekonomické zdroje (zejména oslabením ekonomického zázemí v zemědělství),
- vybudovaná hustá síť hromadné dopravy na venkově se hroutí. Zhroucení dopravního systému vede někdy paradoxně ke snaze vybudovat i při nízkém počtu dětí jednotřídku nezávislou na docházce „přespolních“ žáků.

Budování a obnovování vesnických škol a perspektivní řešení problema-